

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020. gada 27. martā Nr.1-8/17

Ministru prezidentam
Arturam Krišjānim Kariņam
vk@mk.gov.lv

Par dīkstāves pabalstu darbiniekiem, kurus skar Covid-19 izplatība

Ministru kabinets 2020. gada 24. martā pieņēma noteikumus Nr.152 "Noteikumi par dīkstāves pabalstu darbiniekiem, kurus skar Covid-19 izplatība" (turpmāk arī – Noteikumi Nr. 152)¹. Šo noteikumu 10.11. apakšpunkts paredz, ka Valsts ieņēmumu dienests dīkstāves pabalstu nepiešķir darbiniekiem, kuri vienlaikus ir nodarbināti valsts vai pašvaldības institūcijā vai kapitālsabiedrībā, saņem vecuma, izdienas vai invaliditātes pensiju vai veic saimniecisko darbību.

Pēc Noteikumu Nr. 152 pieņemšanas pie manis kā tiesībsarga ir vērsušās privātpersonas, norādot uz minētā apakšpunkta diskriminējošo raksturu uz invaliditātes un vecuma pamata. Proti, daudzos gadījumos var veidoties situācijas, ka pensija, ar kuru jāiztiek dīkstāves skartajam, ir ievērojami mazāka par iespējamo dīkstāves pabalstu. Ar Noteikumu Nr.152 10.11.apakšpunktu attiecīgajā situācijā darba ņēmēji, kuri vienlaikus ir vecuma, izdienas un invaliditātes pensijas saņēmēji, tiek nostādīti nepamatoti atšķirīgā situācijā atkarībā no šo darbinieku sociālā statusa.

2020. gada 26. marta Ministru kabineta sēdē ir izskatīts noteikumu projekts "Noteikumi par Covid-19 krīzē skartiem darba devējiem, kuri kvalificējas dīkstāves pabalstam un nokavēto nodokļu maksājumu samaksas sadalei termiņos vai atlikšanai uz laiku līdz trim gadiem" (TA-502)². Minētā projekta 12.10. apakšpunktā ir paredzēts, ka Valsts ieņēmumu dienests dīkstāves pabalstu nepiešķir darbiniekiem, kuri vienlaikus ir nodarbināti valsts vai pašvaldības institūcijā vai kapitālsabiedrībā, saņem vecuma vai izdienas pensiju vai veic saimniecisko darbību. Lai arī šie noteikumi šīs vēstules tapšanas laikā vēl nav publicēti, ir noprotams, ka Ministru kabinets attiecīgo kārtību ir izlēmis nepiemērot personām, kas vienlaikus ir darbinieki un invaliditātes pensijas saņēmēji, tādējādi novēršot diskriminējošo attieksmi pret attiecīgo sociālo grupu. Tomēr Ministru kabinets nav paredzējis mainīt noteikumus attiecībā uz vecuma un izdienas pensijas saņēmējiem.

Uzteicama ir valdības spēja operatīvi saredzēt, ka Noteikumu Nr.152 10.11. apakšpunkts ir diskriminējošs attiecībā uz personām ar invaliditāti, taču nav saprotama Ministru kabineta nostāja turpināt pieļaut attiecīgo kārtību attiecībā darbiniekiem, kas arī ir vecuma un izdienas pensiju saņēmēji. Vēršu uzmanību, ka šāda kārtība ir diskriminējoša un līdz ar to prettiesiska. Ārkārtējā situācija nav iemesls, lai acīmredzami nepamatoti un netaisnīgi tiktu ierobežotas fundamentālas pamattiesības.

¹ <https://likumi.lv/ta/id/313429>

² <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40485544&mode=mk&date=2020-03-26>. Šīs vēstules tapšanas brīdī minētais noteikumu projekts vēl nav publicēts portālā www.likumi.lv.

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk arī - Satversme) 91.panta tvērumā ielasāms diskriminācijas aizliegums uz vecuma pamata. Tas balstās uz atziņu, ka cilvēka mūža visi posmi principā ir vienādi. Tādēļ īpašu vecuma grupu aizsardzība sociālu iemeslu dēļ ir pieļaujama un nepieciešama. (..) Veco ļaužu īpaša aizsardzība jau konstitucionālajā līmenī ir sabalansēta ar diskriminācijas aizliegumu vecuma dēļ: Satversmes 109. pants nosaka īpašu valsts atbildību par veciem ļaudīm³. Satversmes tiesa savā judikatūrā, atsaucoties uz starptautisku institūciju atziņām, ir norādījusi, ka valstīm iespēju robežās ir jānodrošina visiem vecajiem cilvēkiem cilvēka cienīgas dzīves standarts un iespēja aktīvi piedalīties valsts sabiedriskajā, sociālajā un kultūras dzīvē [sk. *European Commission, Communication on supporting national strategies for safe and sustainable pensions through an integrated approach, COM (2001) 362 final, July 2001*]⁴. Turklāt (..) gados veci cilvēki ir pakļauti diskriminācijai arī to sociālā stāvokļa dēļ, kas cita starpā ir iekļauts aizliegtā kritēriju katalogā.⁵ Sociālais stāvoklis ir cilvēka pozīcija sabiedrības sociālajā hierarhijā, kas pamatojas uz piederību zināmām sabiedrības institūcijām, ienākumu un īpašumu, profesiju, izglītību un līdzīgām kategorijām, kā arī piederību noteiktam sociālam slānim, šķīrai vai kārtai. Sociālais stāvoklis ir sabiedrības labumu sadales sistēmas rezultāts⁶. Diskriminācijas aizliegums sociālā stāvokļa dēļ ir cieši saistīts ar Satversmes 1.pantā ietvertu sociāli atbildīgas valsts virsprincipu. Tas uzliek valstij pienākumu savu politiku vērst uz sociālā un mantiskā stāvokļa izlīdzinājumu, nevis uz sociālo un mantisko atšķirību nostiprināšanu un izvēršanu.⁷

Saskaņā ar Noteikumu Nr.152 6. punktu dīkstāves pabalstu nosaka, ņemot vērā Valsts ieņēmumu dienesta rīcībā esošo informāciju (darba devēja Valsts ieņēmumu dienestā deklarētos datus), 75 % apmērā no mēneša vidējās bruto darba samaksas par iepriekšējo sešu mēnešu periodu pirms ārkārtējās situācijas izsludināšanas vai atbilstoši par darbinieku faktiski deklarētajiem datiem iepriekšējos sešos mēnešos, bet ne vairāk kā 700 euro apmērā par kalendāra mēnesi. Modelējot situāciju, var ticami pieņemt, ka noteiktu daļu šī pabalsta apmēru veidos 75 % no valsts noteiktās minimālās algas, kas naudas līdzekļu izteiksmē būs aptuveni 322 euro, Saskaņā ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras statistikas datiem 2019.gada decembrī vecuma pensiju līdz 100 eiro saņem 18037 personas, no 100 līdz 200 eiro - 27075 personas, bet no 200 līdz 300 eiro 87069 personas (pēc VSAA statistikas datiem)⁸. No šiem datiem ir ticama situācija, ka tie vecuma pensijas saņēmēji, kuru pensija ir līdz 300 euro un kuri ir arī darba ņēmēji ar valstī noteikto minimālo darba algu, attiecībā pret darbiniekiem, kas nav pensionāri, bet saņem valstī noteikto minimālo algu, tiek nostādīti nevienlīdzīgā situācijā saistībā ar valsts atbalsta pasākumiem Covid 19 krīzes dēļ. Jāņem vērā, ka nevienlīdzīgā un diskriminējošā attieksme var veidoties arī citās salīdzināmajās grupās, kas šobrīd acīmredzami nav identificējamas.

Atbilstoši Satversmes 91. pantam darba ņēmējiem, kas vienlaikus ir vecuma vai izdienas pensijas saņēmēji, ir jānodrošina tādi paši valsts atbalsta pasākumi. Manā skatījumā, ja veidojas starpība starp potenciāli izmaksājamo minimālo pabalsta apmēru un vecuma/ izdienas pensiju, taisnīgi būtu šiem cilvēkiem izmaksāt attiecīgo starpību. Savukārt tiem pensiju saņēmējiem, kuriem pensijas apmērs pārsniedz minimālo pabalsta apmēru, to neizmaksāt.

Pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 11.panta 4.punktu un 12.panta 8.punktu, aicinu pilnveidot Noteikumu 152 10.11.apakšpunktu un nākotnē paredzēt noteikumu "Noteikumi par Covid - 19 krīzē skartiem darba devējiem, kuri kvalificējas dīkstāves pabalstam un nokavēto nodokļu maksājumu

³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 112.lpp.

⁴ Satversmes tiesas 2009.gada 21.decembra spriedums lietā Nr.2009-43-01. Latvijas Vēstnesis, 201 (4187), 22.12.2009.

⁵ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 104.lpp.

⁶ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 115. – 116.lpp.

⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 115. – 116.lpp.

⁸ [https://www.vsaa.gov.lv/budzets-un-statistika/statistika/?gid=7&years\[\]=2019-12-01](https://www.vsaa.gov.lv/budzets-un-statistika/statistika/?gid=7&years[]=2019-12-01) (skatīts 27.03.2020.).

samaksas sadalei termiņos vai atlikšanai uz laiku līdz trim gadiem" (TA-502) 12.10. apakšpunktu atbilstoši Satversmes 91. panta prasībām.

Tāpat aicinu meklēt mehānismus, kā tiek vērtēti darba ņēmēji, kuri vienlaikus ir saimnieciskās darbības veicēji, jo saskaņā ar Finanšu ministrijas datiem aptuveni 49% saimnieciskās darbības veicēju apliekamie ienākumi ir no 0 līdz 1 000 *euro* gadā, savukārt 28 % ir tādi, kuriem vispār nav apliekamā ienākuma⁹. Tas liecina, ka saimnieciskās darbības ienākumi visticamāk nav pietiekami krīzes pārvarēšanai.

Lūdzu informēt tiesībsargu par rekomendācija ieviešanu.

Ar cieņu

tiesībsargs

J.Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

⁹ http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/6_6_7_1584530095.pdf (tiesībsarga atzinuma 7. lp.).